

Verkiezingen

De leuzen verschillen, de programma's lopen uiteen, maar alle politici op verkiezingspad hebben gemeen dat zij doen alsof het vooral van hen en van een stem op hun partij afhangt, hoe het verder zal gaan met de economie en het milieu, met het onderwijs en de gezondheidszorg, met de veiligheid en de cultuur. Dat is natuurlijk onzin. De meeste zaken gaan gewoon door, ongeacht wie er op het regeringspluche zit. De feitelijke ontwikkeling hangt af van allerlei factoren waarop politici nauwelijks invloed hebben. Dat geldt voor de meeste beleidsterreinen, maar zeker voor de economie.

In de eerste plaats is er natuurlijk de internationale conjunctuur. De economische ontwikkeling in ons land wordt voor drie kwart of meer door de internationale conjunctuur bepaald. Dat blijkt ook uit de doorrekening van de verkiezingsprogramma's door het Centraal Planbureau. Het PvdA-programma genereert op korte termijn een kwart procent meer groei dan uit de centrale projectie van het CPB rolt; het VVD-programma verlaagt de collectieve-lastendruk 0,7 procentpunt meer; D66 en de PvdA scheppen voor enkele tienduizenden personen extra werkgelegenheid. Dat zijn getallen die in de foutenmarge van de CPB-voorspelling liggen. Misschien herinnert men zich hoe CDA en VVD tien jaar geleden bij de opstelling van *Bestek '81*, het economische programma van het kabinet-Van Agt/Wiegel, voor de jaren 1979-1982 uitgingen van een economische groei van gemiddeld 3%. Maar helaas, de conjunctuur sloeg om en de groei werd negatief. Tevens gingen zij uit van een vermindering van de werkloosheid van 225.000 naar 150.000 manjaren. In werkelijkheid steeg de werkloosheid tot boven de 500.000. Ook nu worden de conjuncturele vooruitzichten tamelijk gunstig beoordeeld en dat lijkt niet onterecht. Maar als om een of andere reden de conjunctuur tegenvalt, zullen de economische programma's van de politieke partijen als kaartenhuizen in elkaar storten. Dan zijn de verkiezingsbeloften geen dubbeltje waard.

Een tweede reden waarom de greep van Haagse politici op de economische werkelijkheid maar zeer beperkt is en in feite steeds beperkter wordt, is het Europese integratieproces. Het magische jaar 1992, dat in de volgende kabinetsperiode valt, markeert een fase in het Europese integratieproces waarin een substantiële vermindering van de nationale beleidsautonomie optreedt. Het monetaire beleid, het milieubeleid, het technologiebeleid, het fiscale beleid, het regionale beleid, het mededingingsbeleid worden in toenemende mate in Europees verband bepaald. En voor zover er op deze terreinen nog nationale beleidsruimte resteert, dwingt de internationale concurrentie tot nauwkeurige afstemming van het beleid op hetgeen elders in de Europese Gemeenschap gebeurt. Men vindt daar in de verkiezingsprogramma's bedroevend weinig van terug. Nergens treft men uitgewerkte ideeën aan over welk deel van het beleid naar Europees niveau moet worden doorgeschoven en welk deel beter nationaal bepaald zou kunnen blijven. Toch zullen deze vragen in de volgende kabinetsperiode uitdrukkelijk aan de orde komen.

Vervolgens is er de 'maatschappelijke ontwikkeling' die politici zo graag in een bepaalde richting willen sturen. Maar zij hebben die ontwikkeling niet in de hand. De plotselinge doorbraak van het milieubewustzijn is niet door de politiek tot stand gebracht, net zo min als de internationalisatie, de individualisering en de opmars van het marktdenken in de economie. De politiek speelt

slechts in op naar voren komende trends en tracht de ontwikkelingen zo goed en zo kwaad als het gaat bestuurlijk in goede banen te leiden. Zij speelt dus veeleer een volgende dan een initiërende rol. De maatschappelijke ontwikkeling bepaalt de politieke programma's en niet andersom.

Maar zelfs op terreinen die wel binnen de politieke invloedssfeer vallen, is de invloed van de politiek op de alledaagse realiteit vaak beperkt. Er is een groot verschil tussen het formuleren van beleid in een Haagse vergaderzaal en het effectueren van maatregelen op de plaats waar ze bedoeld zijn. Dat is in de afgelopen kabinetsperiode duidelijk genoeg gebleken bij de problemen rond de studiefinanciering, het nieuwe paspoort, de visserij-fraude en de budgetdiscipline. Dat waren gevallen die in de media breed zijn uitgemeten, maar elke beleidsambtenaar kan ze moeiteloos aanvullen met andere voorbeelden van beleid dat niet werkte, verkeerd uitpakte of helemaal niet van de grond kwam. Niet omdat er boze opzet in het spel was, maar omdat de uitvoeringsproblemen niet waren onderkend, de maatschappelijke reacties niet goed waren ingeschat, de coördinatie ontbrak, er onvoldoende mensen en middelen beschikbaar waren of domweg omdat er sprake was van incompetentie. Hoewel de belangstelling van de politiek voor de uitvoering van het beleid de laatste jaren zeker is toegenomen, valt er op dit terrein nog heel wat te verbeteren. Doelmatigheid van het beleid heeft meestal niet de hoogste politieke prioriteit.

Als het beleid niet in de overheidsorganisatie zelf verzandt, kan het ook nog vastlopen bij de uitvoering 'in het veld'. In vrijwel elke sector waar de overheid opereert, stuit zij op goed georganiseerde netwerken van belanghebbenden die grote invloed op de gebeurtenissen hebben. Er is geen sprake van dat politici de ontwikkelingen in zo'n sector kunnen dicteren. Het beleid moet in moeizame onderhandelingen met de betrokkenen tot stand worden gebracht. Als verzekeraars en specialisten het plan-Dekker in de gezondheidszorg niet willen, dan komt dat plan er niet. Als werkgevers- en werknemersorganisaties zich niet achter de tripartisering van de arbeidsvoorziening stellen, dan komt dat beleid niet van de grond. Op de meeste beleidsterreinen waar de overheid opereert, is zij slechts één van de onderhandelingspartners, die te midden van de andere haar doelstellingen probeert te realiseren. Het is een illusie dat politici de dienst kunnen uitmaken.

Het bovenstaande is niet bedoeld om u te ontmoedigen aanstaande woensdag uw stem uit te brengen. Want ondanks alle beperkingen is de rol van de politiek in het geheel van maatschappelijke krachten toch niet onbelangrijk. Politici kunnen helpen de maatschappelijke ontwikkelingen in goede banen te leiden en daaraan richting en betekenis te geven. Maar omdat die ontwikkelingen voor een groot deel onvoorspelbaar zijn is het veel belangrijker vanuit welke fundamentele overtuigingen – of zo men wil: grondhouding – politieke partijen de gebeurtenissen tegemoet treden dan wat ze precies aan concrete beleidsvoornemens in hun programma's hebben staan. Helaas wordt over die overtuigingen niet veel gepraat, maar spitsen de meningsverschillen zich toe op een kwart procent meer groei of een half procent minder collectieve lasten. Daar gaat het dus *niet* om aanstaande woensdag.

L. van der Geest